

Scrierea mayașă descifrată
de PAUL ARNOLD

CARTEA MAYAȘĂ A MORȚILOR

Scrierea mayașă descifrată
de PAUL ARNOLD

CARTEA MAYAȘĂ A MORȚILOR

Traducere din limba franceză:
Carola Francisc

Editura ANȚET

LE LIVRE DES MORTS MAYA

Première traduction et commentaire par Paul Amold

© Éditions Robert Laffont, S.A., Paris – 1978

© Toate drepturile de traducere în limba română a acestei ediții aparțin editurii ANTET. Orice reproducere, chiar parțială, este rezervată editurii ANTET.

Redactor: Crenguța Năstase

Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu

Coperta: Cristina Antonescu

ISBN 978-973-636-501-0

Eseu introductiv de Vasile ANDRU

Cartea mayașă a Profețiilor, ajustată după o schemă tibetană

A existat o „carte mayașă a morților”? De la mayași nu a rămas nici o scriere cu asemenea titlu. Ce a rămas de la mayași? A rămas un corpus restrâns de scrieri, pentru că majoritatea lor a fost distrusă, iresponsabil și negliobesc, de misionarii spanioli, după conchistă. În acest corpus restrâns de scrieri, au rămas două documente distincte și unitare: *Popol Vuh* („Cartea sfaturilor”) și *Chilam Balan* („Cartea profețiilor”); plus o sumă de fragmente epigrafice, inscripții ideografice încă nedescifrate integral.

Caracterul general al acestor scrieri este sapiențial, adică sunt scrieri de înțelepciune, dar și însemnări de istorie profană sau religioasă.

Paul Arnold folosește un manuscris mayaș, salvat ca prin minune, care se află în Biblioteca Națională a Franței: *Codex-ul lui Perez* sau *Codex-ul deblaris* (în latină, *deblaterare* înseamnă: *a băga la cap*). Arnold reușește să descifreze cele 200 de ideograme din acest enigmatic manuscris mayaș. Decodarea sa este operată prin comparație cu hieroglife chineze. Pentru că el vine cu o ipoteză originală, despre care timpul va spune dacă este revoluționară sau numai pitorească. Ipoteza lui Arnold: mayașii sunt originari din Asia, și au „migrat” spre America Centrală într-o preistorie nedefinită (în urmă cu 2500-3000 de ani), iar limba mayașă face parte din familia de limbi sino-mayașe, sau sino-tibetano-mayașe!

În sprijinul ipotezei sale, el aduce argumente lingvistice: cuvinte mayașe care seamănă cu cuvinte chineze, structuri lingvistice asemănătoare, monosilabismul ambelor limbi. Dar mai aduce și un argument antropologic despre originea asiato-mongoloidă a mayașilor, și anume: *pata mongoloidă*, pe care o descoperă și la mayași! (este o pată mai închisă pe piele, în josul spatelui, vizibilă după nașterea pruncului, pată care dispare odată cu înaintarea în vârstă).

Paul Arnold polemizează, sau mai precis se opune strident tuturor cercetătorilor americani, care consideră că civilizația Maya s-a dezvoltat în chip *autarh* și autonom, dată fiind izolarea completă față de alte civilizații.

Realizând o traducere a *Codex-ului de la Paris*, Arnold îi dă și un titlu: îl numește „Cartea mayașă a morților”, evident, după brand-ul tiberan, „Cartea tibetană a morților”. Mai ales că el presupune și similitudini pe bază de înrudire mayașă-tibetană.

De altfel, cartea tibetană, în original, are alt titlu decât cel sub care circulă la noi. Se cheamă *Bardo thoedol*, în română: „Cartea stărilor intermediare”. *Bardo* este acel interval de după moartea clinică a unei ființe, când sufletul este „gata de plecare”, iar un *inițiat* sau *sacerdot* asistă la plecarea sufletelor și în acel interval încă mai poate comunica tainic cu el, astfel că inițiatul sacerdot îl învață pe sufletul care iese să facă primii pași în lumea de dincolo și să dea cea mai bună folosire a *lumii celelalte*. *Bardo* mai înseamnă starea intermediară între moarte și o întrupare viitoare.

Creștinii nu cunosc acest interval numit „lumea intermediară”. Dar putem compara situația însoțirii sufletelor spre lumea de apoi prin ceea ce la creștini este *Panihida*, adică tipicul slujbelor înmormântării și alte slujbe pentru răposați; dar și prin practicarea praznicelor la date fixe și a pomenilor anuale de Ispas.

Așadar echivalente și variante la „cartea morților” există în orice spațiu cultural.

Cu atât mai plauzibil este demersul lui Paul Arnold de a numi *Code-xul de la Paris* „Cartea mayașă a morților”; chiar dacă din câte îmi pot da seama, *Codexul de la Paris* este o variantă a *Cărții profețiilor* („Chilam Balam”).

Desigur, apare în prim plan tema continuității viață-moarte. Mayașii credeau în continuitatea viață-moarte, credeau în posibila comuniune a sufletelor de aici cu cele trecute dincolo. (Au avut, cred, intuiția că „sufletul”, este un fluid curgător, despletit în mulțimi de indivizi la naștere, reîmpletit în fuior ontic la moarte...)

Aici ne vine în minte că această credință a unui continuum viață-moarte, a existat și la daci. Am putea sistematiza, astfel, idei din spiritualitatea noastră veche sub un generic „Cartea dacică a morților”!

La Traci (și la daci, prin urmare) întâlnim ca temă dominantă: *ospățul viilor cu morții*. Există multe reprezentări tracice, și multă epigrafie, inscripții pe stele funerare, care reflectă această temă: ospățul viilor cu morții. Există și mărturii că asemenea ospete erau și ritualizate, performate realmente, și acestea ar fi originea praznicelor la creștinii de azi.

Este nu doar o credință străveche, ci este o intuiție supremă despre comuniunea viață-moarte. Poate că vechii traci experimentau această metafizică la modul real, spre deosebire de noi, care o concepem doar la nivel intelectual.

La mexicanii de astăzi, constatăm supraviețuirea acestui ritual străvechi: comuniunea viilor cu morții.

Pe 1 noiembrie 2012, de sărbătoarea morților (coincide la mexicanii cu sărbătoarea „tuturor sfinților“!), mă aflam în Yucatan, o zonă predominant mayașă. Am văzut fervoarea cu care ei practică acest obicei al comuniunii moarte-viață. Evocarea morților este o sărbătoare populară veselă. Este o zi de alegria, de voieșie totală. „Ospățul“ nu este macabru, cum i-ar părea unui european care s-ar speria de familiaritatea perfectă a mexicanilor cu scheletele: la tot pasul, în case sau pe stradă, vezi schelete: unele reale, din oase dezgropate; altele fabricate din plastic, dar foarte expresive, ca și reale. Ospățul este abundent, pe primul loc figurând acel „pan de muertos“, se traduce „pâinea morților“, dar în realitate este vorba de „cozonac“.

Dacă tema „morților ca prezenți între vii“ are aceleași forme și la daci și la mayași, este limpede că problema nu-i doar de domeniul contactelor directe sau a conviețuirii într-o fază a istoriei.

Voi mai evoca, din călătoria mea în Mexic, un fapt semnificativ. Eram la complexul arhitectural Monte Alban, lângă Oaxaca. Este un complex formidabil. Și, fapt notabil, mă simțeam ca acasă: am avut impresia că mă aflu la Sarmisegetuza noastră. Calendarul cu stâlpi de piatră, la Monte Alban, semăna frapant cu calendarul dacic de la Sarmisegetuza. La fel, unele elemente din temple mezoamericane îmi aminteau de Sarmisegetuza. Cum să-mi explic asemănările? Ele nu țin de influențe directe, ci probabil de un *arhetip* care generează aceleași forme în locuri diferite. Arnold este convins de influențe directe, de contact, între mayași și chinezi sau tibetani. Luând însă în considerație asemănările dacice, sau asemănările cu polinezienii, tema depășește eventualitatea influențelor directe. Este vorba, ziceam, fie de un *arhetip generator de teme unice*, fie de „*inspirații*“ similare: materia (mentală), ajunsă la stadiul noetic, produce forme și idei care aparțin „noosferei“, asemănătoare, având un indice noetic comun. Este deocândată o ipoteză a noastră, până se va demonstra că este un adevăr.

În legătură cu întâlnirea unor teme similare la civilizații care nu s-au aflat în contact, mai putem vorbi și de o „mediatizare prin duh“, sau, mai simplu, să observăm că există o funcție telepatică a minții, de a-i aver-tiza spontan pe semenii săi cu privire la „informații“ necesare supraviețuirii sau ameliorării vieții. Am multe exemple din care rezultă că există

o asemenea funcție telepatică a minții. Un propulsor al informației bune sau salvatoare este extazul trăit de un inventor în momentul „evrika”. Atunci când un membru al speței noastre a descoperit ceva folositor vieții, creierul său cunoaște un asemenea voltaj încât acea „descoperire” se va transmite automat, departe, altui membru al speței aflat la același coeficient noetic ca și „transmițătorul”. Aceasta se petrece nu doar la om, ci și la prehomine. Când o maimuță a descoperit că un cartof spălat este de o sută de ori mai gustos decât un cartof lutos, spontan, în altă zonă a Terreii, un alt antropoid s-a repezit să spele un cartof. Cu atât mai mult, această funcție (s-o numim „funcția evrika”) operează în cadrul uman, ajuns la un stadiu noetic avansat. Așa am explicat unele descoperiri științifice realizate aproape concomitent, sau la un decalaj temporal mic, de către oameni care nu s-au cunoscut niciodată: unul strigând-jubilând „evrika”, al doilea primind un semnal „evrika” destul cât să-i dea cheița unei probleme pe care o căuta și el de mult timp.

Chiar dacă am oferit și explicațiile de mai sus, care pledează pentru faptul că mayașii au dezvoltat o civilizație autarhică, autonomă, protejată de izolarea lor completă, și chiar dacă majoritatea cercetătorilor cred și ei acest lucru, nu este de neglijat nici ipoteza lui Paul Arnold asupra unei posibile *origini asiatice* a mayașilor. (După cum, făcând un pas prudent în mitologie, vorbim de continuitatea dintre azteci și etrusci sau mino-cretani, având în vedere premisa *atlantă* și rememorând ipoteza continentului scufundat Atlantida. Un argument lingvistic al acestei continuități: chiar cuvântul *tlanta* sau *atlanta* este cuvântul *nahuati*, limba vorbită de azteci!).

Enigme multe persiste în legătură cu originea unor populații presărate prin insule. De pildă, antropologii încearcă să descifreze, de mulți ani, enigma rasei polineziene. De unde vin polinezienii? Istoricește, ei pot fi reperați doar de pe la anul 1000. Dar înainte, ce erau? Veneau din sudul Indiei? Sunt înrudiți cu dravidienii? Sau veneau din meleaguri incașe, din Peru, că Thor Heyerdahl găsește și el probe lingvistice, etnografice și antropologice...

Invaliditatea ipotezei familiei tibetano-mayașe: cel puțin un argument este foarte fragil și discutabil, tematic vorbind. *Cartea tibetană a morților (Bardo Thoedol)*, s-a constituit destul de târziu, în secolul XIV, deci după „plecarea” mayașilor din Asia. Iar seva originară a acestei cărți tibetane este indo-budhistă, databilă din timpul lui Padmasambhava, adică secolul VIII, deci mai târziu, după „migrația maya”. Așadar mayașii nu aveau cum prelua *prin contact* idei tibetane, ci, ziceam, le-au preluat prin „noosferă”.

Într-o paranteză semnalez că numele etniei, „maya“, este identic cu conceptul indian *maya*, pe care cei comozi l-au tradus cu „iluzie“, dar care, în realitate, înseamnă: „mama tuturor formelor“, sau: „halta temporalului“. Oare este vorba, așadar, de un contact cu hinduismul, sau este pură coincidență fonică? Dacă este coincidență... ne amintim ce zicea un om genial: „Coincidența este modul lui Dumnezeu de a rămâne anonim“.

De la *Codul lui Arnold* la un uitat cod românesc

Marea realizare a lui Paul Arnold este contribuția la descifrarea și traducerea acestui *Codex parizian*. Spontan merg cu gândul la ingeni-osul poet român Ion Gheorghe. El se extazia că a descoperit „*logostecele*“, adică alfabetul stelar (*logos+stele*) al vechilor daci, pe baza citirii unor pietre pe Valea Buzăului, formațiuni calcaroase enigmatice. (E ciudat că și Ion Gheorghe folosea, forțat, cheie chineză!)

Codul lui Arnold are totuși o bază mai solidă. În sensul că el a avut acces și la traducerile din mayașă în spaniolă, realizate chiar de mayași din perioada conchistei. Așadar Arnold nu pedalează numai pe ipoteza chineză, ci poate să facă apel și la versiunile spaniole realizate liber de mayași hispanizați timpuriu, după cartea *Chilam Balam*, și după *Popol Vuh*. Totuși, Arnold își ia avânt în direcția opusă cercetării americanilor; filă cu filă, el descifrează *Codexul parizian* și ne dă o traducere *interliniară*: adică sub fiecare hieroglifă scrie cuvântul francez. Nu definitivează „traducerea“, ci o lasă „interliniară“. Lăsându-ne pe noi s-o definitivăm. Rezultă un text „relativ“, adică departe de o precizie maximă.

Dar, vedem, nu este vorba de *relativitatea* conținutului, ci de *polivalența* conținutului. Hieroglifele, uneori, erau doar un memento: sacerdotul, inițiatul, știa pe de rost textul. Hieroglifa era doar un reper mne-motehnic. Deci chiar pentru un mayaș cunoscător al semnelor, suita de semne *nu reflectă o frază*, ci doar *sugerează o frază*. Nu reflectă un conținut, ci doar produce scăpărarea minții spre un conținut. Este, într-un fel, ca icoana lui Hristos, care nu reflectă chipul fotografic al lui Hristos, ci doar amintește percutant de prezența Lui.

Așadar, un *Codex mayaș*, un manuscris mayaș, se traduce și se citește polifonic. Așa s-ar putea ca dintr-o carte precum acest *Codex deblaria* să rezulte cel puțin *trei versiuni* destul de diferite, deși pornesc toate de la aceeași sursă. Una din aceste trei versiuni posibile este cea propusă de Arnold, sau mai bine zis tradusă *iconic* de Arnold, urmând ca noi, la lectura interliniară, s-o întregim.

Paul Arnold afirmă că una din cele mai folositoare descoperiri ale sale este semnul grafic pentru cuvântul *chilam*. Acest cuvânt înseamnă

„preot profet“; și semnul vecin: *chilam balam*, „preotul profet jaguar“, adică preotul profet ridicat la puterea jaguarului (animal totemic central la mayași). Arnold ne spune că s-a ajutat mult și de descifrările episcopului Diego de Landa (autorul cărții *Relacion de las cosas de Yucatan*). De Landa spune că aceiași semn ar putea fi citit în trei moduri: *iconic*, adică precum o ideogramă, *fonetic* (și asta înseamnă că a existat și un alfabet mayaș necunoscut nouă) și un sistem mutabil, preferat în scrierile sacerdotale.

Un verset din acest *Codex deblaris* este tradus astfel:

Căutând protecție în Moarte, chilam-ul va ridica spre cer rugăciunea sa.

Mutând oracular virgula, obținem:

Căutând protecție, în Moarte chilam-ul va ridica la cer rugăciunea sa.

Sau, mai propunem noi o versiune:

Căutând protecție față de Moarte, chilam-ul / sacerdotul va ridica la cer rugăciunea sa...

Rămâne să vedem, în final, că acest *Codex de la Paris* este o carte de înțelepciune mayașă, nu atât despre moarte, cât despre inițierea în tainele altei lumi. Și cum moartea, ca fracționare dureroasă a cursului vieții, nici nu există decât în accepția fobică sau rudimentară, *Cartea profesiilor* mayașe poate propune o împăcare cu dispariția aparentă, dispariția din istoria văzută a unui individ sau a unei etnii.

„Poate că totuși suntem frați“, spunea un amerindian de azi, eliminat din istorie, către omul alb care-l eliminase din istorie. Deci amerindianul nu-l înjura pe cotropitor, pe conchistador, ci, blând, îi preda ștăfeta istoriei. Se ridica astfel mai sus decât o putea face un european: se ridica la un nivel mistic. Poate era un *chilam-balam*, un sacerdot ridicat la puterea jaguarului, adică un mistic. Intuia că și învinsul, și învingătorul, adică și exterminatul și exterminatorul fac parte din șuvoiul numit viață, fracționată doar aparent de moarte, în esență mereu recompusă, mergând spre un scop tulbure și, probabil, divin. De aceea sunt prețioase ideile mayașe, trace, tibetane, idei ale comuniunii integrale. Așadar, nu demitizăm moartea, extincția, mahapralaya... ci doar conștientizăm criptograma ei.

Cum textele sapiențiale mayașe încă nu s-au publicat integral la noi, mă gândesc la un proiect de editare a principalelor scrieri: *Popol Vuh*, *Cilam Balam*, *Codex deblaris*, toate într-un corpus impresionant, pe care l-aș intitula, însă, cu titlu general: *Cartea mayașă a vieții*.

Vasile Andru

DESCIFRAREA SCRIERII MAYAȘE

Civilizația mayașă, ale cărei vestigii beneficiază, mai ales în ultimul secol, de atenția lumii întregi, este, de fapt, una dintre cele mai puțin elucidate. Deși apropiată de noi în timp, căci a dispărut abia în secolul al XVI-lea, ea nu este deloc mai bine explorată decât erau civilizația egipteană și hieroglifele din timpul faraonilor, înainte de Champollion. Istoriografii sau cronicarii serioși ai epocii coloniale — în fruntea cărora se află Diego de Landa, primul episcop al Yukatanului și principal distrugător al manuscriselor, pe care le consideră operă a diavolului — nu au lăsat mai multe informații decât istoricii din Egiptul antic.

Inscripțiile și manuscrisele, mult mai rare decât cele din Valea Nilului, au rămas până azi o enigmă aproape totală pe care eu am risipit-o în parte. Metoda pe care am folosit-o mă determină să afirm că americanii sunt primii responsabili pentru această întârziere. Refuzând referirile la China, a cărei limbă și scriere mi-au furnizat cheia problemei, ei au încercat și încă mai încearcă reducerea culturii mayașe la o autarhie mezo-americană, un nucleu de civilizație prin ea însăși, hrănindu-se din propriile-i resurse. Lipsiți de orice element de comparație, ei caută cu disperare sensul semnelor — mai mult de 700 — prin simple inducții. Astfel, în ciuda eforturilor considerabile și demne de admirație¹, descifrarea nu a avansat aproape deloc, exceptând câteva detalii,

---

1. Înainte de toate lucrările americanului Eric Thompson, căruia îi datorăm o listă completă de semne lapidare (*A catalog of Mayan hieroglyphs*, 1962). Nu mai puțin valorează și lista întocmită de germanul Günter Zimmermann, cu semne din codice (*Die Hieroglyphen der Maya Handschriften*, 1956) și, pentru interpretare, lucrările la care mă voi referi pe parcurs, ale rusului Y.V. Knorosov, ale germanului T.S. Barthel, ale austriacului F. Anders etc.

fiecare propoziție, întotdeauna aleatorie, aducând imediat o avalanșă de contestații.

Renunțând la prejudecăți, am încercat mai întâi o comparație ușor de realizat între chineză, pe de o parte (limba clasică și limba vorbită) și limba mayașă *comună*, pe de altă parte, așa cum a fost ea analizată cu metode, în sfârșit, moderne, de Mauricio Swadesh, Maria Cristina Alvarez și Juan R. Bastarrachea¹. Rezultatul a fost strălucit. Structura limbii mayașe, original și fundamental monosilabică, așa cum este și chineza în esența ei — trec aici peste eforturile sinologilor de a face din ea un idiom bisilabic, conform tendințelor care se observă în prezent — sintaxa mayașă, multitudinea funcțiilor pe care le are un cuvânt, construcția, particularitățile fără egal, cum ar fi necesitatea specificativului introdus între număr și lucrurile numărate, sistemul verbal care nu se bazează pe timpuri, ci pe modurile durativ și continuu, în fine, primele sondări lexicologice, totul mă ducea spre o certitudine: cele două limbi sau grupe de limbi sunt strâns înrudite². Există o familie de limbi sino-mayașe, ale căror reguli fonetice sunt uneori ușor de observat, dincolo de identitățile conservate în totalitate. Astfel, avem *lab* în mayașă și *lao* în chineză, *bătrân*; *lub* în mayașă și *luo* în chineză pentru *a coborî*, *a cădea*; *tub* în mayașă și *tuo* în chineză pentru *a scuipa* etc. ori, prin nazalizarea lui *k* sau *c* final din mayașă, vom avea: *muc* în limba mayașă și *mung*, *meng* în chineză pentru *a acoperi*; *lak* în mayașă pentru *a se speria*, *huang* în chineză pentru *speriat*, *țic* în mayașă și *ting* în chineză pentru *a asculta* etc. cu o stabilitate semantică rar întâlnită, în ciuda separării care trebuie să dureze de câteva mii de ani.

---

1. Mauricio Swadesh, Maria Cristina Alvarez, Juan R. Bastarrachea — *Diccionario de elementos del maya yucateco colonial*, Unam, Mexico, 1970.

2. [Lingviștii disting o familie de limbi sino-tibetane. Ea ar trebui modificată în maya sino-tibetană. Sintaxa și lexicul fac ca mayașă și chineza să se înrudească mult mai strâns decât chineza și tibetana. Totuși, din punct de vedere fonetic, mayașă este destul de apropiată de tibetană în ce privește fenomenele aspirate și non-aspirate (mai ales *p* și *t*). Pentru tonul considerat ca fiind caracteristic limbii chineze, vezi Apendicele 1.

Odată stabilită înrudirea lingvistică, îmi era permis să mă întreb dacă hieroglifele mayașe nu aveau vreo legătură cu hieroglifele ideografice sau fonetice chineze din care, după cum știm astăzi din nenumărate documente, au rezultat caracterele arhaice și moderne¹. Comparațiile mele, beneficiind de colaborarea unui tânăr sinolog, Wataru Okubo, au dat imediat roade și au fost confirmate de rarele semne mayașe al căror sens ne este aproape cunoscut și de pseudo-alfabetul mayaș cules de Landa². Completând aceste comparații cu analiza semnelor care actualmente nu au corespondent în chineză³ și cu funcțiile lor probabile în diferitele contexte în care apar, am ajuns să descifrez cele 200 de semne din manuscrisul mayaș numit *Codex-ul lui Perez* sau *Codex-ul deblaris*, aflat la Biblioteca Națională a Franței. L-am citit din scoarță în scoarță, cu destulă aproximație, pentru a încerca să-l traduc în ciuda unor incertitudini privind construcția frazelor, din lipsa punctuației și privind unele grupuri pe care le citesc în prezent analitic, dar care trebuie, probabil, citite sintetic și prind valoarea exactă a multor semne ideografice cărora nu le găsesc corespondentul chinez. Una dintre descoperirile cele mai folositoare a fost aceea a semnului *chilan* (nr. 143)⁴, preotul-profet care

---

1. Ca exemplu, vom găsi în Apendicele 3 semnul chinez modern al ideogramei „ureche” (nr. 21) lângă desenul arhaic cu același sens, destul de realist. Vezi și alte desene ideograme înscrise în semnul „formă de mormânt” (sub nr. 99).

2. *Infra*, p. 12.

3. Din cele 3000 de semne chineze arhaice, nu au fost identificate până azi decât jumătate, ordonate și comentate de Shizuka Shirakava, în *Kanji no sekai*, 2 vol., Tokio, 1976, și de Hiroshi Kobayashi, în *Koday kanji i hen*, Tokio, 1977, fără nicio îndoială că sistemul de descriere adus din Asia a fost dezvoltat în America de mayași; ca dovadă prezența semnelor reprezentând obiecte, animale sau plante care nu erau cunoscute în Asia, cum ar fi bumbacul (nr. 94).

4. Numerotația trimite la apendicele 2. Se obișnuiește ca semnele să fie menționate conform clasificării propuse de E. Thompson (op.cit.). Clasificarea, bazată pe o pretinsă distincție între afixe și semne principale, nu se mai justifică, astfel încât voi adopta o clasificare provizorie rezultată din comparațiile cu scrierea hieroglifică a chinezilor și bazată, ca și aceasta, pe un sistem de „chei” sau desene de bază caracterizând o familie de semne cu sensuri înrudite. De acum înainte, codexurile vor fi citate abreviat: C.P. pentru *Codex-ul de la Paris*, C.Dr. pentru cel de la Dresda, C.M. pentru cel de

avea pentru mayași un rol capital și a semnelui vecin, „chilam balam“ (nr. 150), preotul-profet-jaguar, autorul unor profeții dintre care câteva sunt și astăzi celebre în lume, prin traducerea lor în spaniolă¹. S-a considerat că primul semn reprezintă capul unui zeu, iar cel de-al doilea, un jaguar. Majoritatea semnelor descifrate sunt pur ideografice, având, uneori, un sens inițial și mai multe sensuri derivate, conceptuale sau nu, ca în chineză; ele sunt adesea atât substantive, cât și adjective sau verbe, conform specificului celor două limbi. Nu am întâlnit până acum decât foarte puține semne pur fonetice cu sens derivat, cum este sufixul posesiv *-ul* (*al lui, ai lor*), scris cu ajutorul semnelui *ul*, care înseamnă *melc*. Mai multe grupe formează o circumlocuțiune (ca reprezentarea semnelor cardinale, pe care o putem citi grație lui Landa). Mai există, pe deasupra, o serie de pictograme mai mult sau mai puțin pure. În definitiv, cu excepția valorii aproximative a câtorva semne bine deduse ori ghicite de unii savanți, descifrarea făcută de mine anulează aproape toate lucrările anterioare. Presupunerea care, până la urmă, este cea mai apropiată de adevăr, a fost formulată de savantul rus I. V. Knorosov: el estimează că scrierea mayașă a adoptat, după modelul celei chineze, un sistem mixt, ideografic, fonetic și pictografic. Soluția mea anulează dogma universal acceptată pe baza unei ipoteze, aceea că semnele mayașe, se împart în vocabule (care sunt, în general, înconjurate de un cartuș) și un număr ridicat de afixe (prefixe, sufixe, superfixe, subfixe); primele ar reprezenta rădăcina cuvântului, iar celelalte ar menționa elementele secundare, cu care limba este destul de bine înzestrată. Să considerăm în mod arbitrar în această categorie cea mai mare parte a semnelor fără cartuș. Cercetările și lecturile mele au demonstrat contrariul. Ca și în chineză — reflex probabil al unei forme arhaice a limbii mayașe, îmbogățită ulterior prin influența altor idiomi amerindiene sau, poate, efect al adopției unui sistem de notare comun celor două grupe lingvistice — scrierea mayașă nu menționează în principiu, decât rădă-

---

la Madrid. Prefer, în general, pronunția *chilan* (și nu *chilam*, decât în cazul lui *chilam-balam*), pronunție pe care Landa a cules-o din gura informatorilor mayași contemporani Conquistei și, în mod clar, adepți ai purismului.

1. Mai ales *Chilam Balam al lui Chumayel*. Vezi și fragmentele din *Chilam Balam al lui Tzimin și Mani*, *infra*, p. 51, nr. 1.

cinile, cel puțin în codex-uri. Propozițiile (sau postpozițiile) nu sunt notate întotdeauna, cea mai frecventă dintre ele fiind *ti (în)*.

Aceasta nu înseamnă însă că savanții care presupun un sistem integral sau parțial fonetic s-au înșelat în totalitate. Landa¹ vorbește despre trei moduri posibile de scriere prin intermediul acelorași semne considerate uneori ca ideogramă, cazul semnelui *ha* (nr. 61) „care înseamnă apă“, spune el, fie ca silabă componentă, fie ca fonem alfabetic notat prin ideograma care începe fonetic cu sunetul (litera) dorită; el ne mai dă și o aplicație practică a ceea ce a luat drept alfabet mayaș: fără a se mulțumi cu un singur exemplu, informatorii săi, foste personalități mayașe au transcris pe text trei semne diferite pentru litera *a*, de fapt trei ideograme printre care și *ac* (*broască țestoasă*), două pentru litera *b*, *bin* (*a merge, a se duce*) și *bî* (*smoc de bumbac pregătit pentru filat*) etc. Fără îndoială că puteau fi identificate ușor încă mult timp, dacă nu ar fi existat prejudecata unei lecturi non-ideografice. Dar dacă este adevărat că episcopul spaniol a acordat o importanță mai mare modului alfabetic, care corespundea mai mult concepției sale despre scriere, trebuie spus că el nu a omis celelalte două variante. Sunt tentat să cred ca sistemul ideografic — cu corectivul sumelor complexe, despre care voi vorbi mai târziu — a fost, ca și în chineză, sistemul cel mai vechi și întotdeauna preferat în scrierile sacerdotale. Modul alfabetic folosit sistematic este, după toate aparențele, tardiv și profan, cum e cazul în chineză la transcrierea numelor și a cuvintelor străine.

Cele două etnii, folosesc în completarea ideogramelor pure, două tipuri de semne complexe: este cazul exemplurilor deja amintite, de cuvinte compuse care se transcriu prin două ideograme alipite, cărora li se mai poate adăuga un posesiv, grupele de semne construind, precum grupul deja cunoscut al semnelor cardinale, veritabile circumlocuțiuni descriptive. În fine, așa cum în chineză, două sau trei semne distincte intră unul în altul atunci când se reprezintă un concept nou, tot astfel limba mayașă contopea două semne într-unul singur sau înscria pe unul în celălalt; este ceea

---

1. Diego de Landa — *Relacion de las cosas de Yucatan*, 1566, publicat și tradus de Brasseur de Bourbourg, Paris, 1864.